WWF-Norge (WWF), Norges Naturvernforbund (NNV) og Foreningen Våre Rovdyr (FVR) sitt langsiktige mål er at ulvebestanden i Norge skal være levedyktig og befinne seg i sine naturlige utbredelsesområder. Utgangspunktet for et nytt bestandsmål for ulv bør være at Norge aktivt skal bidra til at ulvebestanden i Skandinavia blir levedyktig. Vi ønsker derfor at et nytt norsk bestandsmål for ulv skal være 15 – 20 familiegrupper av ulv, der minimum 15 revir i sin helhet skal ligge på norsk territorium.

Forvaltningsområdet for ulv må utvides betydelig. Dagens forvaltningssone for ulv utgjør kun 5,5 % av Norges areal og vi foreslår en utvidelse som vil gjøre at ulvesonen utgjør 14,3 % av arealet i Norge. Forslaget til ulvesone inkluderer mange av de områdene hvor ulven naturlig vandrer til, og vi har tatt hensyn til eksisterende tamreindrift, områder med høye tettheter av sau på utmarksbeite, og vi har sett hen til hvor man kan få overlapp med forvaltningsområder for andre rovdyr.

Ulverevirer på tvers av grensa mot Sverige er i dag ikke inkludert i det norske bestandsmålet. En framtidig fordeling av grenserevirer med en faktor på 0,5 for Norge og 0,5 for Sverige uten at Norge øker sitt bestandsmål vesentlig for familiegrupper med revir i sin helhet på norsk side av grensen vil bety et dramatisk redusert bestandsmål som vil være i strid med norsk lovverk og internasjonale avtaler.

WWF, NNV og FVR mener faggrunnlaget Klima- og miljødepartementet (KLD) har sendt på høring er et godt gjennomarbeidet dokument som belyser mye av faktagrunnlaget myndighetene trenger for å fastsette et nytt bestandsmål for ulv.

1.0 Kommentarer til Faggrunnlag om bestandsmål for ulv og ulvesone

I forbindelse med at regjeringen skal legge fram en sak for Stortinget om bestandsmål og ulvesone i 2015 ble det den 31. oktober offentliggjort et faggrunnlag som skal ligge til grunn for det videre arbeidet.

WWF-Norge (WWF), Norges Naturvernforbund (NNV) og Foreningen Våre Rovdyr (FVR) vil innledningsvis berømme Klima- og miljødepartementet (KLD) for å kjøre en åpen prosess rundt forarbeidet til stortingsbehandlingen av saken om nytt bestandsmål for ulv. Det er positivt at KLD slik viser at man vil ha et bredest mulig grunnlag som en kan basere endelig avgjørelse på.

Faggrunnlaget er et gjennomarbeidet dokument hvor KLD har gjort rede for bestandsstatus (inkludert rødlisteplassering), trusler som ulven står overfor, hvilke betingelser forvaltningen av arten har, og hvordan dette påvirker beitenæringen.

Faggrunnlaget viser, basert på studier utført av Norsk Institutt for Naturforskning (NINA), at det er en tydelig støtte i den norske befolkningen for å ha ulv (Tangeland m.fl. 2010). På spørsmålet «Hva synes du om at ulv finnes i Norge?» svarer henholdsvis 60 % og 50 % på landsbasis og i rovdyrkommuner at de setter pris på dette, mens henholdsvis 17 % og 32 % er negative. Holdningene i Norge er ganske lik situasjonen i Sverige, selv om det er tendenser til at rovdyr er litt mer populære og at situasjonen er mer polarisert i Sverige (Krange m.fl. 2012). Dette er grundige studier som gir god bakgrunnsinformasjon for hvordan samfunnet som helhet oppfatter rovdyr i Norge.

WWF, NNV og FVR vil trekke fram tre områder hvor vi mener faggrunnlaget er mangelfullt:

- Faggrunnlaget mangler en god beskrivelse av ulvens økologiske funksjon
- Faggrunnlaget bør også drøfte positive verdier av å ha ulv i norsk natur
- Faggrunnlaget bør også beskrive andre tapsårsaker enn tap av husdyr til rovvilt, og foreta en sammenlikning med Sverige.

1.1 Ulvens økologiske funksjon

Faggrunnlaget gir litt innsyn i ulvens økologi og historie i Skandinavia, og det gis kun en kort innføring i dynamikken mellom ulv og elg. Vi savner en betydelig mer utfyllende vurdering av ulvens økologi og dens rolle i det skandinaviske økosystemet. Vi savner derfor en mer utfyllende vurdering av ulvens økologi, inkludert påvirkning på mellomstore predatorer (som rødrev og mårhund) og direkte/indirekte effekter på andre arter av hjortevilt og villsvin. I tillegg kan bever være et viktig byttedyr enkelte steder (jf. Wabakken m.fl. 2001).

Det ville også være nyttig og interessant med en vurdering av hvordan en levedyktig ulvebestand indirekte kan påvirke vegetasjonen. Det er for eksempel velkjent at en stor elgstamme vil føre til nedbeiting av visse plantearter, som rogn (Solberg m.fl. 2012). Store deler av skandinavisk natur er preget av menneskelig inngrep, men faggrunnlaget ville likevel ha vært mer solid om det inneholdt en vurdering av økologiske effekter av ulv i Skandinavia, på samme måten som man har dokumentert slike effekter i de nord-amerikanske nasjonalparkene Yellowstone (Ripple m.fl. 2001) og Isle Royale (Post m.fl. 1999).

Videre burde faggrunnlaget også drøftet hvorvidt spredningsmønster og forekomst av ulver utenfor ulvesona sier noe om hvilke områder man burde kunne forvente vil koloniseres først ved en utvidelse av sona eller ved en økning i bestandstallet. Det er, fra vårt synspunkt, lite

hensiktsmessig om man skal ende opp med å skyte ulv årlig i et område fordi ulvens spredningsbiologi fører til at den vandrer dit år etter år.

Faggrunnlaget burde også drøfte byttedyrbasen for en ulvestamme i lys av de effektene som klimaendringer og andre faktorer kan ha på framtidige bestander av andre dyr. Her burde man også benytte seg av erfaringer fra andre land enn Sverige. For eksempel er fødevalget for tyske ulver dominert av hjort, rådyr og villsvin. Om ulvesona tillates utvidet ned mot Sørlandet, vil det kunne føre til at ulv kan etablere seg i områder med større bestander av hjort enn hva tilfellet er nå.

Selv om store bestander av hjortevilt gir jaktinntekter, så er det i deler av Norge også store utgifter knyttet til beiting på skogplantefelt og andre produksjonsfelt. Det er også store kostnader i forbindelse med trafikkulykker. Ulvens tilstedeværelse kan potensielt bidra til en nedgang i disse kostnadene gjennom sin påvirkning på hjorteviltets tetthet og atferd.

1.2 Andre verdier av ulv i norsk natur

Som for andre arter er det en rekke ulike verdisett som kan knyttes til det å bevare ulven i norsk natur. Rovdyrene beriker naturen og vissheten om at det finnes store rovdyr i naturen gir merverdi til naturopplevelsen. At ulven har ynglet i Østmarka er en glede for mange. Slik sett vil det kunne sies å være en rekreasjonsverdi av ulv, noe som også har en viss økonomisk betydning gjennom økoturisme. I Finland er omsetningen av rovdyrturisme estimert til ca 60 millioner kroner, derav minst 12000-16000 turistdøgn knyttet til bjørneturisme (jfr. Kojola og Heikkinen 2012), mens Sverige har opplevd en kraftig økning i antall foretak som tilbyr opplevelser knyttet til rovdyr de siste årene.

Naturen har verdi i seg selv, og det gjelder også for ulv. Ut fra et egenverdiaspekt har vi ikke rett til å fjerne en art fra et økosystem. Naturmangfoldlovens formålsparagraf (§1) anerkjenner naturens egenverdi, og ulven er ikke noe unntak fra dette.

1.3 Andre tapsårsaker og sammenligning med Sverige

Faggrunnlaget viser at en økning i bestandsmålet for ulv ikke behøver å bety at andelen tap av husdyr til ulv vil bli en stor andel av årlig tap av husdyr. Tap av husdyr er ofte koblet til streifdyr, som oftest er unge dyr, og ikke i like stor grad til familiegrupper eller par i etablerte revir.

Faggrunnlaget inneholder imidlertid lite informasjon om andre tapsårsaker enn tap til rovvilt. Det tapes i følge offisiell statistikk, som vist i faggrunnlaget, relativt mye beitedyr som ikke kan ha blitt tatt av rovdyr. I tillegg viser nyere forskning fra blant annet NINA (jfr. NINAs rapport om tap av sau til gaupe, der en risikobasert kompensasjonsordning anbefales; Odden m.fl. 2014) at utbetalingene av erstatning til beitedyr tatt av gaupe gjennomgående ligger for høyt. Hvis denne type informasjon ikke finnes, bør myndighetene snart iverksette et arbeid for å framskaffe denne type kunnskap. Det er uheldig at dette er såpass mangelfullt beskrevet i faggrunnlaget, og at tap til rovdyr blir sett isolert og ikke som del av en helhet med et generelt fokus på reduksjon av tap av husdyr på beite. Myndighetene bidrar ikke til noen avdemping av konflikten om man bare fokuserer på en del av skadeomfanget.

Faggrunnlaget gir en relativt god oversikt over effekter på saue- og tamreinnæring. Skader og beitetall fra Sverige vil være interessante om man skal sammenligne tiltak og

konfliktsituasjon, og dette kunne etter vår mening vært bedre dekket i faggrunnlaget. Sverige har ca. 450.000 sau, men relativt lite rovdyrskader, i hovedsak på grunn av at en mye større andel av sauene går på inngjerdet mark.

Faggrunnlaget gir også en kort oversikt over problematikken med løs hund i områder med ulv. Ifølge Rovbase[1] er 96 hunder blitt drept eller antatt drept av ulv i Norge siden 2000. Tilsvarende har 15-46 hunder årlig blitt skadet eller drept av ulv i Sverige det siste tiåret (Sand m.fl. 2014). Slik sett er ulv det farligste rovdyret for hund i Skandinavia, men ikke det farligste dyret totalt sett, som er villsvin[2]. Villsvin har i løpet av de siste årene vært det dyret som har forårsaket mest skader på og dødsfall for hunder i svensk natur, og bruk av beskyttelsesvest for jakthunder har derfor blitt vanligere[3]. Dette fordrer et økende fokus på forholdsregler for å unngå skader og angrep på løsgående hunder. Bruk av beskyttelsesvester og eventuelle andre tiltak for å beskytte hunder vil bli nødvendig mange steder. I tillegg så skjer, ifølge faggrunnlaget, en betydelig andel av angrep på jakthund som følge av at hunden oppsøker ulven. En burde også se på mulighetene for å kunne etablere et treningsopplegg med fokus på at jakthunder ikke oppsøker ulv. Til sammen vil slike preventive tiltak potensielt kunne bidra til å redusere skaderisikoen for hunder i områder med forekomst av ulv.

1.4 Mangelfull referansebruk

Det hadde vært en fordel med bedre referansebruk igjennom dokumentet. Dette skal være et faggrunnlag, og da burde det være mulig å inkludere referanser i selve teksten framfor å bare samle alle kildene som man har basert seg på i ei referanseliste til slutt. Mangel på refererings gjør det uklart og tidskrevende å finne primærkildene som det henvises til.

Noen få eksempler på dette er:
- Referanse mangler helt; «Utvidet tilsyn har erfaringsmessig ingen, eller bare en helt tapsreduserende effekt.»
- Feil bruk av referanse; i tabell 4 (s. 50) henvises det til «NINA-rapport 650», mens i litteraturlista er denne oppføringen ført som Krange m.fl. (2012)
- Inkonsekvent føring av referanser; Krange m.fl. (2012) er sortert etter forfatterne av rapporten, mens det finnes en rekke rapporter fra NINA i samme liste som kun er ført som «NINA Rapport XX» og med rapportens tittel.

[1] http://www.rovbase.no/ (sjekket 02.12.2014)
[2] http://www.agria.se/agria/artikel/vad-sager-statistiken-om-skador-vid-jakt
[3] http://www.svt.se/nyheter/regionalt/smalandsnytt/kraftig-okning-av-vildsvinsskadade-hundar

2.0 Ulvesona

Vi mener det er uheldig at ulvesonen over tid har blitt stadig mindre i Norge (Figur 1), samtidig som at antall ulv faktisk har økt. Det er ikke mulig å tenke seg en livskraftig norsk bestand av ulv på det lille arealet ulvesonen i dag utgjør.

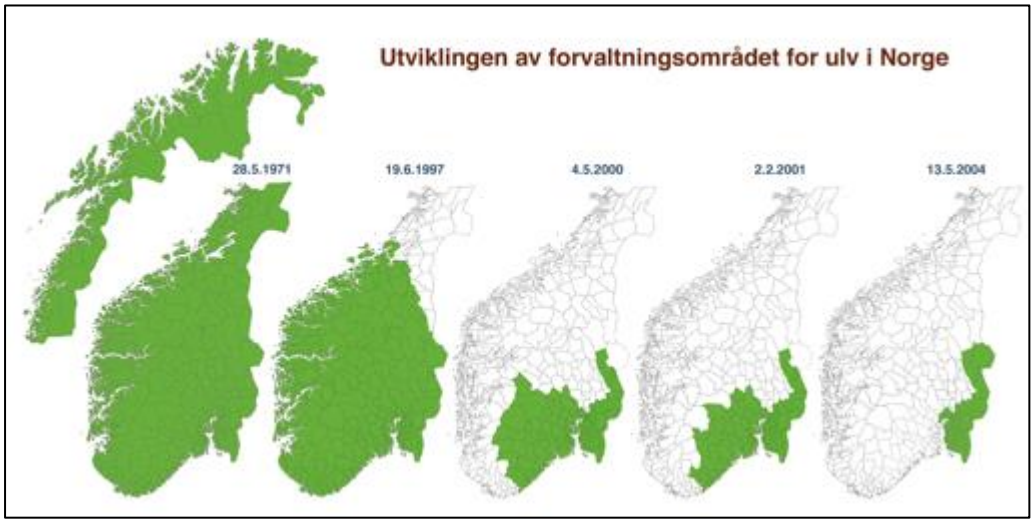

Figur 1. Utviklingen av ulvesona i Norge, 1971-2004.

2.1 Ulvesona – dagens situasjon

Ulvesona er i dag begrenset til deler av Hedmark, deler av Akershus, hele Oslo, og hele Østfold (Tabell 1), et område som utgjør ca. 17 800 km², noe som tilsvarer 5,5 % av det norske fastlandet.

Tabell 1: Områder som inngår i dagens ulvesone

Fylke	Kommune(r)
Hedmark	Hele fylket, unntatt kommunene Nord-Odal, Stange, Hamar, Løten, Ringsaker, Åsnes vest for Glomma, Våler vest for Glomma, Elverum vest for Glomma, Åmot vest for Glomma, Stor-Elvdal, Rendalen, Engerdal, Folldal, Alvdal, Tynset, Tolga, og Os
Østfold	Hele fylket
Akershus	Hele fylket, unntatt kommunene Hurdal, Eidsvoll, Nannestad, Gjerdrum, og Nittedal øst for Nitelva
Oslo	Hele fylket

Den geografiske spredningen av døde ulver i perioden 1995-2014 (Figur 2) viser en spredning av unge individer ned langs Sørlandet til Rogaland. Dette er områder som også samsvarer med det som ble foreslått inkludert i forvaltningsområdet for ulv i St. meld. 24 (2001). Videre er det store arealer fra Oslo til Sørlandet som har lave tettheter av sau. Det vil derfor være mulig å inkludere deler av fylkene i denne regionen, samtidig som de mest sauetette beiteområdene mot Hardangervidda unngås. Det vil også være naturlig å inkludere sørlige deler av Rendalen, Engerdal og Stor-Elvdal kommune i ei utvida sone, da dette er områder som egner seg godt som ulvehabitat samtidig som sauetettheten ikke er veldig høg.

Ut fra figur 2 kan en se to klare tendenser:

1) Ulvene sprer seg inn fra øst med en bred front gjennom Hedmark. Dette vil være både ungdyr, familieflokker og markerende par.
2) Enkeltindivider, som i hovedsak forventes å være ungdyr, sprer seg vestover langs Sørlandet, og til en viss grad langs Gudbrandsdalen og noen andre daler.

Det vil videre være praktisk å kunne forvalte flere rovdyrarter innenfor samme forvaltningsområde. For eksempel inngår hele Hedmark, Buskerud, Telemark, og deler av Aust-Agder, i dagens yngleområde for gaupe (Figur 3). Deler av disse områdene vil også kunne være gunstig habitat for ulv.

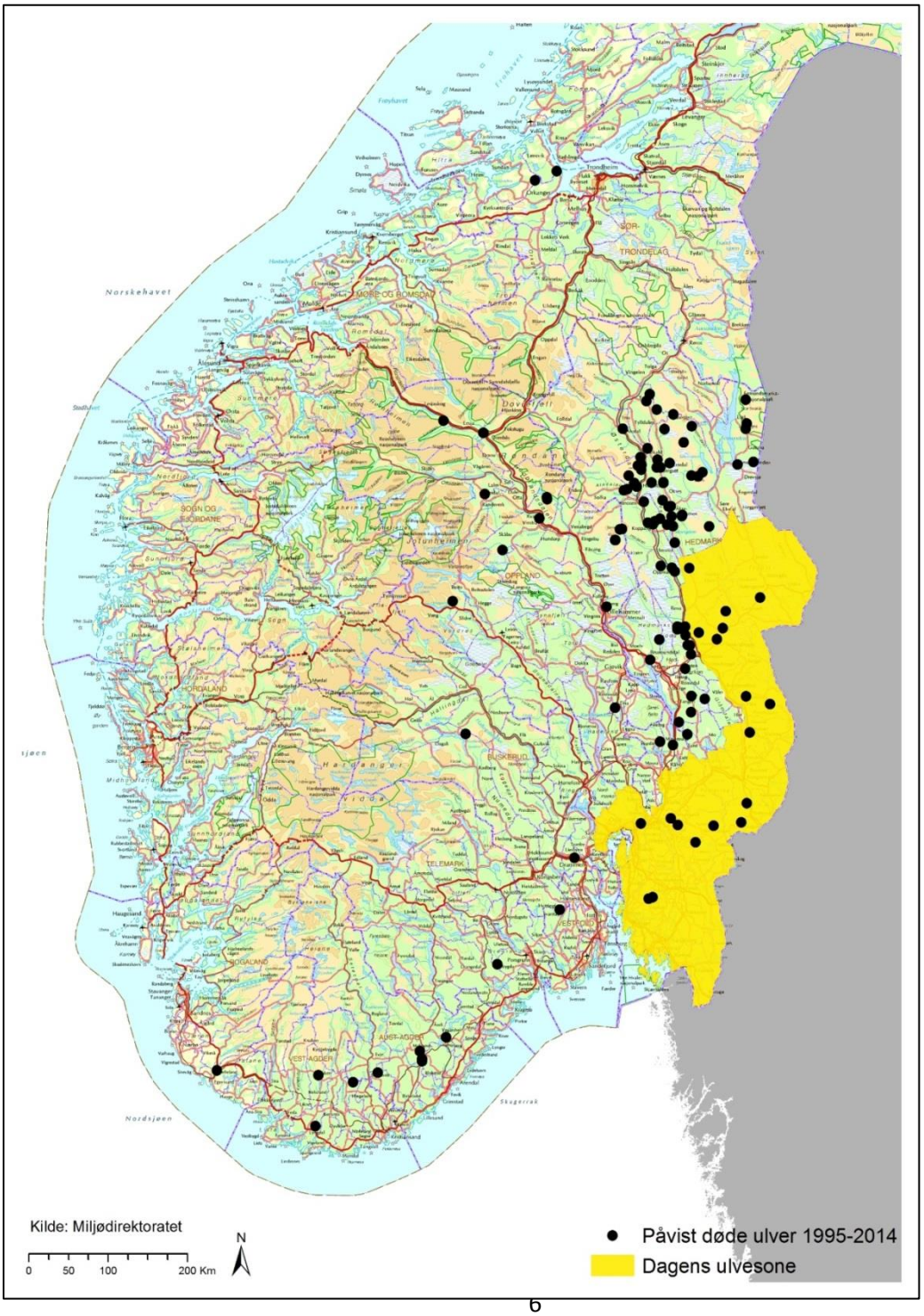

Figur 2: *Døde ulver påvist i perioden 1995-2014 (n=119). Dødsårsaker inkluderer både skutt under jakt, i nødverge, og ulykker. Hvert enkelt punkt markerer en død ulv. Dagens ulvesone vist i gult.*

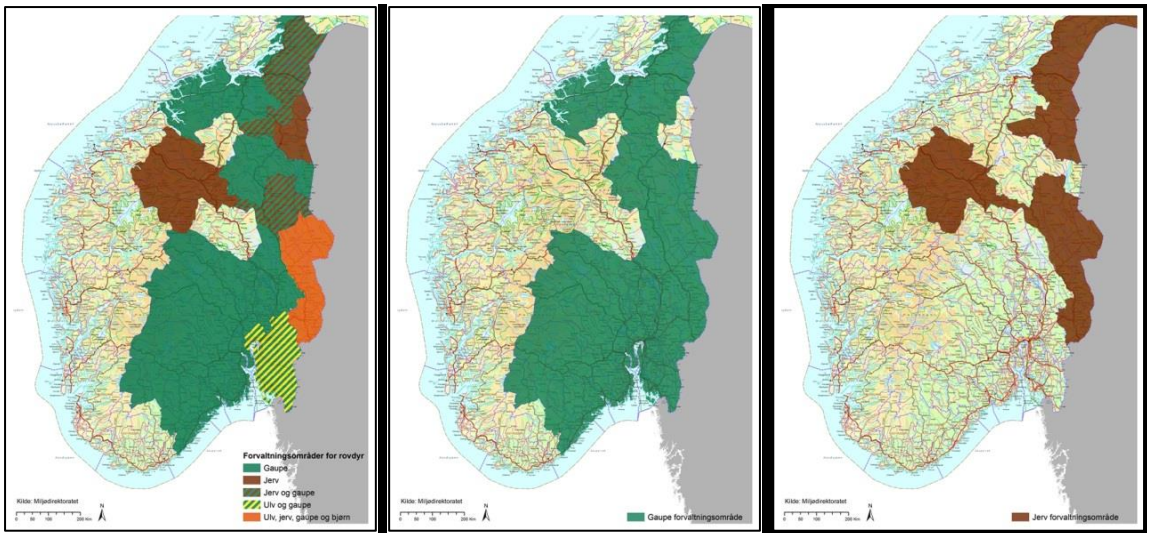

Figur 3: *Dagens forvaltningssoner for rovdyr; blågrønn = gaupe, brunt = jerv, oransje = overlappende område for ulv, gaupe, jerv og bjørn, gul/blågrønn skravur = overlappende område for ulv og gaupe, brun/blågrønn skravur = overlappende område for gaupe og jerv.*

Ved en eventuell utvidelse vil det være viktig å ta hensyn til følgende faktorer; forekomst av egnet ulvehabitat og tetthet av sau. Det vil ikke være aktuelt å foreslå en soneutvidelse som gir overlapp med dagens tamreinområder, selv om en utvidelse mot nord inn i Engerdal vil føre til at sona kommer noe nærmere vinterbeite ved Femunden. I tillegg vil det være lite aktuelt å inkludere områder med stor tetthet av sau, som Oppland og Rogaland, samt høgereliggende kommuner i andre fylker i Sør-Norge.

I faggrunnlaget refereres det til et tidligere innspill fra NNV, WWF, FVR og Framtiden i våre hender av 11.05.2012 der vi foreslo en liten utvidelse av ulvesonen. Oppgaven den gang var å vurdere egnetheten av ulvesona gitt et bestandsmål på 3 ynglinger innenfor sona. Da departementet nå spør om synspunkter på faggrunnlaget, og organisasjonens syn på bestandsmålet for ulv og ulvesona, er det andre forutsetninger enn ved forrige høring. Derfor avviker vårt innspill fra den tidligere høringen om ulvesona.

2.2 Forslag til ny ulvesone

Grunnlaget for den foreslåtte utvidelsen av ulvesona er å legge til rette for en mer livskraftig bestand av ulv i Norge. I utgangspunktet er store deler av Norge, nesten 90 % (Lande m.fl. 2003), egnet habitat for ulv. Ulvesona bør i størst mulig grad reflektere områder ulvene selv forsøker å reetablere seg i, jf. den geografiske spredningen av døde ulver i figur 2. Vi har tatt utgangspunkt i at Stortinget har lagt opp til at forekomst av ulv vanskelig kan kombineres med tamreinsdrift. Det innebærer at vi ikke vil foreslå å inkludere Nord-Norge, deler av Sør-Trøndelag og helt nord i Hedmark. I tillegg har vi søkt å unngå å inkludere de delene av Norge der tettheten av sau er veldig høy.

For å få en tilfredsstillende forvaltning av ulv i Norge, og for å ta høyde for en økt bestand, foreslår vi at dagens ulvesone utvides slik at den omfatter følgende områder (figur 4):

- Vest-Agder (alle kommuner unntatt Åseral, Hægebostad, Kvinesdal, Sirdal, Flekkefjord)
- Aust-Agder (alle kommuner unntatt Bygland, Valle, Bykle)
- Telemark (alle kommuner unntatt Vinje, Hjartdal, Fyresdal, Tokke, Notodden vest for ei linje fra utløpet av Tinnsjø og deretter vest for fylkesvei 37 og fylkesvei 361 til

E134 og grensa mot Hjartdal, Seljord nordvest for Grunnåi og E134, Tinn vest for ei linje fra traktorvegen på vestsida av Saurelijuva sør til fylkesvei 364, deretter over Snaunuten til Lauvviken ved østbredden av Tinnsjø)

- Buskerud (alle kommuner unntatt Nes nord og øst for et område avgrensa av fylkesvei 214 og Hallingdalselva, Gol, Hemsedal, Ål, Hol, og Nore og Uvdal vest for fylkesvei 214 og fylkesvei 120 til Rødberg, deretter vest for Numedalslågen til grensa mot Notodden)
- Vestfold (hele fylket)
- Akershus (som i dag)
- Oslo (som i dag)
- Østfold (som i dag)
- Hedmark (som i dag, men inkludert Stor-Elvdal kommune øst for Glomma, Rendalen kommune øst for Glomma avgrensa av elva Tysla og Renaelva i nordøst og fjellveien over til Fiskevollen ved Sølensjøen og derfra rett ned til fylkesvei 217, og Engerdal kommune øst for fylkesvei 217 til Isteren og Femunden og deretter sør for fylkesvei 26 til Drevsjø og sør for fylkesvei 218 til grensa mot Sverige)

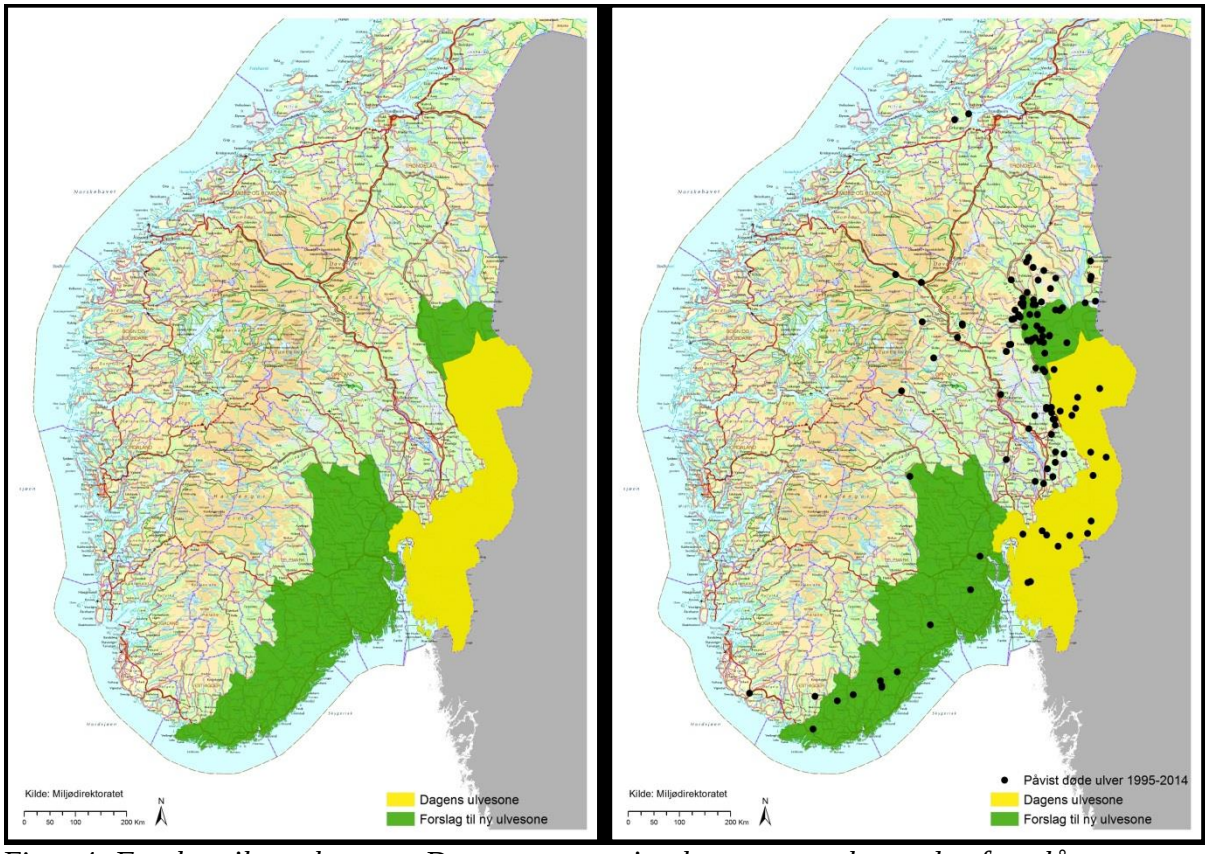

Figur 4: *Forslag til ny ulvesone. Dagens sone er i gult, mens arealet av den foreslåtte utvidelsen er i grønt. Til høyre vises hvordan den foreslåtte utvidelsen fanger opp en betydelig andel av områdene der ulv har dødd utenfor dagens ulvesone.*

Forslaget til ny ulvesone utgjør i alt 46300 km² (14,3 % av arealet av det norske fastlandet mot dagens 5,5 %).

- Utvidelsene nordover i Hedmark dekker et område med hyppig forekomst av ulv og relativt lite sau (figur 5), derfor mener vi det kan være hensiktsmessig å inkludere

dette i en utvidet sone. Dette området overlapper i tillegg med dagens forvaltningsområde for jerv og gaupe.

- Utvidelsen vest og sørover fra Oslo og Akershus reflekterer en relativt hyppig forekomst av ulv, samtidig som dette er bra ulvehabitat med god tetthet av byttedyr og forholdsvis lite sau. Med unntak av de foreslåtte kommunene i Vest-Agder, samt noen kommuner i Aust-Agder, så overlapper området i tillegg med dagens forvaltningsområde for gaupe. Beiteområdene opp mot Hardangervidda er ikke inkludert på grunn av høge sauetall.
- Forslaget til utvidelse mot vest og sør følger for enkelhets skyld kommunegrensene, men det er gjort lokale tilpasninger for noen kommuner i Buskerud og Telemark for å gi et mest mulig sammenhengende utbredelsesområde.

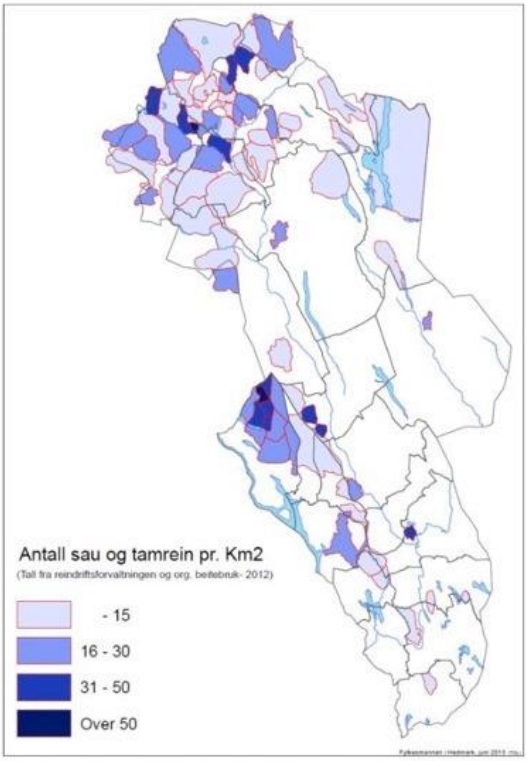

Figur 5: *Tetthet av sau og tamrein i Hedmark. Hentet fra Forvaltningsplan for rovvilt i Hedmark*[4].

3.0 Forslag til nytt bestandsmål for ulv

WWF, NNV og FVR mener at vi skal ha levedyktige bestander av alle de store rovdyrene i sine naturlige utbredelsesområder. Dette vil på sikt kreve en kraftig økning av bestandsmålet for ulv og av ulvesonen. Et viktig etappemål vil være at ulven blir levedyktig i Skandinavia og at Norge bidrar aktivt for å sikre dette.

3.1 Faglig fundert bestandsmål

WWF, NNV og FVR mener at bestandsmålet må være faglig fundert ut fra målet om å sikre en levedyktig bestand. Etter organisasjonenes syn er dette primært en faglig oppgave.

I Norge skal all natur forvaltes kunnskapsbasert (jf. naturmangfoldlovens § 8). Det finnes knapt noen arter i norsk natur vi samlet sett har mer kunnskap om enn våre store rovdyr, og ulven i særdeleshet. Det er vanskelig å se at departementet med faggrunnlaget legger opp til at det nye bestandsmålet skal forankres faglig, og faggrunnlaget inneholder heller ingen drøfting av hvor stor ulvebestanden må være for at den skal være levedyktig.

[4] http://www.fjellregionen.no/file=5842

Dagens ulvesone er svært liten, kun 5,5 % av Norges landareal, og gjør at noen av de beste leveområdene for ulv ligger utenfor sonen. Faggrunnlaget legger heller ikke opp til en faglig evaluering av hvilke områder i Norge som er egnet ulvehabitat, både i lys av både tidligere utbredelsesområde, byttedyrtilgang, og effekter for lokal næring og næringsutvikling.
Vi mener likevel at det med utgangspunkt i det eksisterende faggrunnlaget er mulig å utarbeide et forslag for en ny ulvesone og til et bestandsmål som er faglig fundert.

3.2 Bernkonvensjonen og naturmangfoldloven

WWF, NNV og FVR deler departementets vurderinger av de juridiske og internasjonale forpliktelsene som danner rammene for rovviltpolitikken.

Norge har en internasjonal forpliktelse til å ta vare på ulven i henhold til Bernkonvensjonen og konvensjonen om biologisk mangfold (CBD). Bernkonvensjonen (artikkel 2) sier at medlemslandene bør sette i verk tiltak for å opprettholde bestander av flora og fauna på et slikt nivå som motsvarer økologiske, vitenskapelige eller kulturelle behov. I faggrunnlaget viser departementet til Bernkonvensjonen, der ulv er listet i appendiks II, som understreker at alle medlemsland har plikt til å bevare arter (artikkel 6) og deres leveområder (artikkel 4). Hovedmålet til CBD er å stoppe tap av biodiversitet innen 2020 gjennom å blant annet sikre robuste og velfungerende økosystemer.

I Norge har ulv vært fredet siden 1971, og skal forvaltes i henhold til reglene i naturmangfoldloven. Faggrunnlaget viser til Naturmangfoldloven § 5, som sier at arter og deres genetiske mangfold skal bevares på lang sikt, og at artene skal forekomme i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. Om nødvendig skal man ivareta en arts økologiske funksjonsområder for å oppnå dette. Det er i strid med naturmangfoldlovens § 5, om forvaltningsmål for arter, å fatte et vedtak som innebærer en stor risiko for at arten vedtaket berører blir utryddet fra Norge. Et vedtak som innebærer et svekket bestandsmål vil medføre en slik risiko og dermed være i strid med Bernkonvensjonen og naturmangfoldloven.

3.3 Ulv kritisk truet på norsk rødliste

En viktig premiss i arbeidet med et nytt bestandsmål for ulv er at den er kritisk truet (CR) på norsk rødliste for arter 2010. Dagens bestandsmål er på 3 ynglinger i året, eksklusive ynglingene som skjer i grenserevirene med Sverige. Dette bestandsmålet har vært nådd de siste 4 årene. Bestandsmålet er imidlertid så lavt at ulven er dømt til et liv som kritisk truet på Norsk rødliste. I Sverige er delbestanden betydelig høyere enn i Norge, men arten er fremdeles rangert som sterkt truet (EN).

I tillegg til det svært lave bestandsmålet er ulvebestanden truet av ulovlig jakt (Liberg m.fl. 2008) og innavl. Den skandinaviske ulvebestanden stammer i sin helhet fra 5 innvandrede individer; 2 som innvandret på 1980-tallet, 1 på 1990-tallet og 2 på 2000-tallet. Dette gjør at individene i den skandinaviske bestanden er innavlet. Det er vanskelig å se hvordan ulvens genetiske mangfold i Norge kan ivaretas gjennom dagens bestandsmål, og for den skandinaviske bestandens overlevelse er det i sin helhet avgjørende at den genetiske situasjonen bedres. Svenske miljømyndigheter har i enkelte tilfeller iverksatt tiltak som flytting av genetisk viktige individer i et forsøk på å bedre den genetiske bestanden. I hvilken grad den genetiske situasjonen for ulvebestanden forbedres er også en viktig premiss i vurderingen av levedyktigheten for den skandinaviske ulvebestanden.

3.4 Skandinavisk samarbeid

De helnorske ulvene, omlag 30 individer, er del av en skandinavisk bestand estimert til ca. 400 dyr. I 2013 ble det påvist totalt 40 valpekull, hvorav 3 i helnorske revir og 5 i grenserevir. For å sikre en levedyktig bestand av ulv i Skandinavia kreves det godt samarbeid med Sverige om forvaltning av ulv. Særlig viktig er dette for å sikre god utveksling mellom ulvebestanden i Skandinavia, Finland og Russland for å bedre den kritiske genetiske tilstanden til ulvebestanden.

Den norske delen av den skandinaviske bestanden holdes på et kunstig lavt nivå gjennom dagens lave bestandsmål, og er helt avhengig av hvilke hensyn forvaltningen i Sverige tar. Det er nødvendig at Norge tar et større ansvar for forvaltningen av den skandinaviske ulvebestanden. Samarbeidet mellom landene bør derfor styrkes tydelig for å få en mer helhetlig forvaltning. På sikt bør myndighetene i Norge og Sverige arbeide mot et mål om å kunne etablere en felles forvaltningsplan for den skandinaviske ulvestammen.

Det er også grunn til å nevne at ulven har reetablert seg i nok et skandinavisk land. I Danmark ble ulven påvist i 2012, for første gang på nesten 200 år. I etterkant har det blitt laget en dansk forvaltningsplan (Naturstyrelsen 2014), og det ble beregnet at Danmark kunne ha plass til 10 familiegrupper, tilsvarende omlag 80 individer, men med fødegrunnlag for totalt 100 ulv for å ta høyde for endel streifindivider. Det er imidlertid ikke sannsynlig med utveksling mellom den lille danske bestanden av ulv og den øvrige skandinaviske bestanden.

3.5 Forholdet til grenserevirene

I rovviltforliket (Representantforslag 163 S (2010-2011)) heter det i punkt 4.1:

«Det skal samarbeides med Sverige om bestandsregistrering og fordeling av grenseulv. Ulverevirer i grenseområdet skal regnes inn i det norske måltallet. Utgangspunktet for forhandlingene med svenske myndigheter er at grenseulv skal regnes med en faktor på 0,5. Måloppnåelsen (antallet ynglinger) skal ses over flere år i sammenheng. På denne bakgrunn skal det foretas en ny vurdering av bestandsmålet for ulv.»

Vi leser rovviltforliket som at det ikke er hensikten at måltallet på 3 ynglinger skal inkludere grenserevir, da dette vil kunne medføre at man i år med 6 eller flere grenserevir vil kunne få en situasjon uten ynglinger i Norge (jf. figur 6). Et slikt vedtak vil være i strid med våre forpliktelser etter Bernkonvensjonen og naturmangfoldloven. Det er i strid med naturmangfoldlovens § 5, om forvaltningsmål for arter, å fatte et vedtak som innebærer en stor risiko for at arten vedtaket berører blir utryddet fra Norge. Et svekket bestandsmål vil innebære en slik risiko. Om Stortinget ønsker å inkludere grenserevirene i et nytt bestandsmål uten å svekke sin opprinnelige målsetning i rovviltforliket og slik beholde dagens bestandssituasjon uendret, må bestandsmålet oppjusteres tilsvarende. I en situasjon med 6 grenserevir som skal telle med en faktor på 0,5 vil dette tilsvare et nytt norsk bestandsmål på 6 ynglinger inklusive grenserevirene

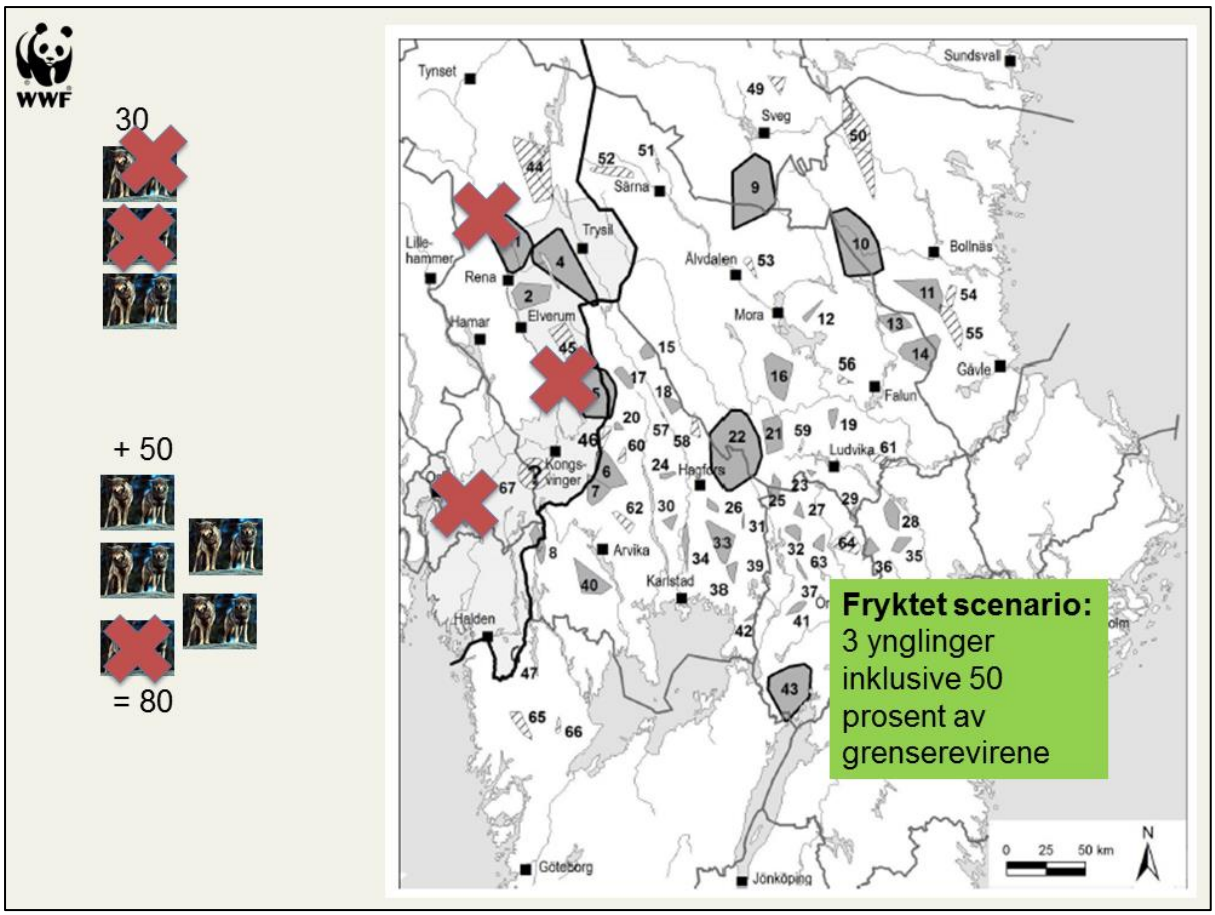

Figur 6: *Konsekvensen av å innlemme grenseulvene i et bestandsmål på 3 ynglinger kan bety at det ikke vil være helnorske ynglinger igjen i Norge. Situasjonen vist på dette kartet er bestandstallene fra 2013/14. Et nytt bestandsmål på tre ynglinger, inklusive grenseulvene, vil kunne innebære at det kun blir en helnorsk familiegruppe igjen. I denne illustrasjonen er Julussa, Østmarka og grensereviret Rotna tatt ut.*

For å skape ryddighet bør norske myndigheter søke å oppnå enighet med Sverige om hvordan grenserevirene skal forvaltes i fellesskap. En forutsetning for å få til dette er å få på plass en samarbeidsavtale mellom landene. Dagens situasjon hvor grenserevirene ikke telles inn i det norske bestandsmålet, mens svenskene teller alle grenserevirene inn i sitt bestandsmål, gir grobunn for unødvendig misnøye og spekulasjoner. Løsningen bør være slik at ikke noe revir blir telt to ganger. Erfaringene fra et slikt samarbeid kan brukes som grunnlag for at man etter hvert kan etablere et tettere samarbeid med mål om felles forvaltning av den skandinaviske ulvebestanden.

Uavhengig av om det nye bestandsmålet blir inklusiv eller eksklusiv grenserevirene, vil forvaltningen av grenserevirene være et anliggende mellom Norge og Sverige. Et revir regnes som grenserevir når deler av reviret forekommer i både Norge og Sverige, uavhengig av hvor stor andel det enkelte land har. Alle avgjørelser vedrørende uttak eller andre tiltak rettet mot ulv i grenserevirene må i dag avtales i samråd mellom Miljødirektoratet og Naturvårdsverket. Det er en fordel om forvaltningen av grenserevirene fra norsk side forblir hos Miljødirektoratet. Hvis grenserevirene skal telles inn i bestandsmålet er det er naturlig at de bør telle med en faktor på 0,5 for hvert land, uavhengig av hvor stor andel av reviret som det enkelte land har. Dette vil gjør det mer praktisk for forvaltningen, da revirets størrelse og plassering kan endres over tid.

3.6 Om formen på og typen av bestandsmålet

For å sikre forutsigbarhet i forhold til forvaltningens ulike nivåer er det viktig å ha klare mål å forholde seg til. Når det gjelder det måltallet en skal forvalte ut fra, mener vi at det mest hensiktsmessige er å muliggjøre en viss fleksibilitet i forvaltningen, noe som krever et bestandsmål basert på intervall eller minimum.

Videre må forvaltningen arbeide ut fra et fokus på individer, familiegrupper, eller ynglinger. Det er lite hensiktsmessig å basere forvaltningen på et gitt antall individer, da dette teoretisk kan oppnås gjennom å ha en stor bestand med streifdyr samtidig som det ikke skjer ynglinger. Familiegrupper er, som nevnt i faggrunnlaget, det mest praktiske ut fra forvaltningsøyemed når bestanden er over en viss størrelse. Dersom man velger å legge seg på forvaltning ut fra familiegruppe framfor yngling må måltallet oppjusteres noe da det ikke nødvendigvis vil være ynglinger i alle familiegrupper årlig. Dagens bestandsmål på tre ynglinger må i så fall tilsvare fire familiegrupper for å reflektere samme bestandsnivå.

Da ulvebestanden fremdeles er i vekst anser vi det som forvaltningsmessig best å basere forvaltningen på siste års bestandstall. Med et så lavt bestandstall som en har i dag vil det kunne forekomme stor variasjon i den faktiske bestanden samtidig som forvaltningsmålet er oppnådd.

3.7 Et høyere bestandsmål for ulv er nødvendig

Det er foreløpig ikke blitt gjort noen forsøk på å beregne bestanden av ulv i Norge før avskytingen for alvor satte i gang med "Lov om Udryddelse af Rovdyr og Fredning af andet Vildt" fra 1845. Med innføringen av denne loven kom også skuddpremier på rovvilt, og statistikk over skuddpremier (NOS 1978) kan brukes til å gi en indikasjon på bestandstetthet i de ulike delene av landet, som vist i figur 7.

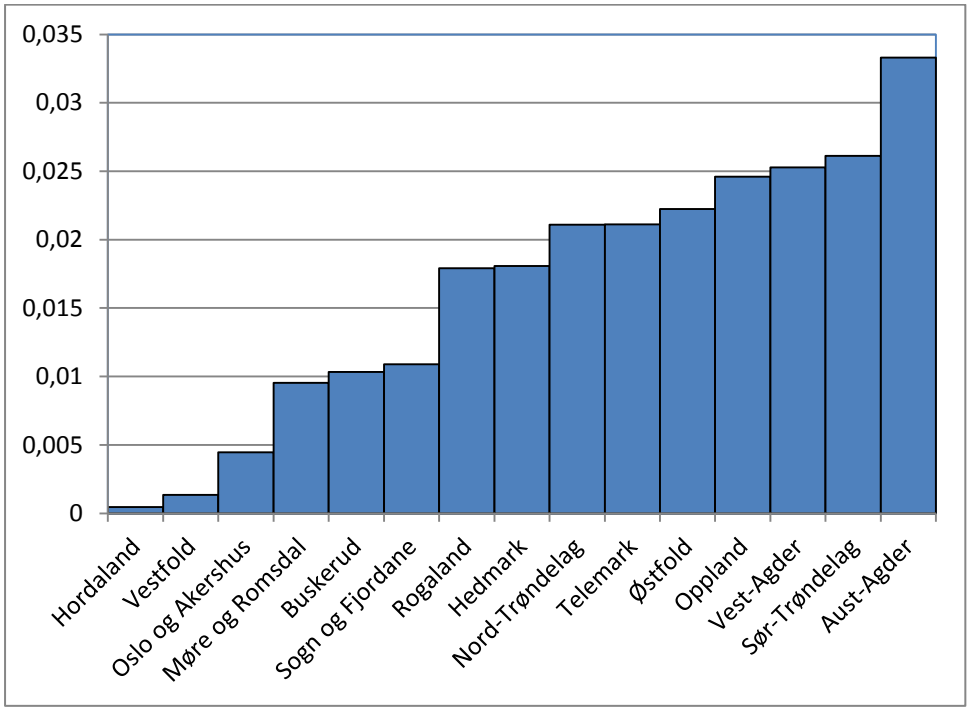

Figur 7: Grafen viser antall ulver det ble utbetalt skuddpremie for per arealenhet i hvert enkelt fylke (Nordland, Troms og Finnmark ikke inkludert), i perioden 1846-1978. Totalt antall ulver i tallgrunnlaget er 3688. Tallgrunnlag fra NOS (1978).

Antall mulige ulverevir innenfor et gitt areal vil påvirkes av en rekke faktorer. Tetthet av rådyr, breddegrad og høyde over havet vil påvirke størrelsen på reviret, mens elgtetthet i mindre grad har en effekt (Mattisson m.fl. 2013). En svensk offentlig utredning (SOU 2011) foreslo, basert på en rekke analyser, en minste referanseverdi på 500 ulver for Skandinavia. Dette ble sett på som nødvendig for å redusere graden av innavl i den skandinaviske bestanden. En artikkel av Laikre m.fl. (2012) viste til at fra et populasjonsgenetisk perspektiv var det behov for en ulvebestand på tilsammen 2500-5000 individer i Skandinavia, Finland og Karelen/Kola, noe som ville innebære at den svenske bestanden måtte økes betydelig.

En ulvebestand på ca. 500-800 individer i Skandinavia vil kunne være mer levedyktig. En utvidet ulvesone vil gi leveområder for betydelig flere ulv enn eksisterende bestandsmål. Basert på gjennomsnittlig størrelse på norske ulverevir, og sett i samsvar med tettheten av ulverevir på svensk side, vil vi foreslå et bestandsmål på 15-20 familiegrupper, der minimum 15 familiegrupper må være i revirer som i sin helhet ligger på norsk side.

Litteratur

DCE (2013) Ulve i Danmark – hvad kan vi vente?
http://dce.au.dk/fileadmin/dce.au.dk/ulv_notat.pdf

Kojola I, Heikkinen S (2012) Problem brown bears *Ursus arctos* in Finland in relation to bear feeding for tourism purposes and the density of bears and humans. Wildlife Biology 18, 258-263.

Krange O, Tangeland T, Sandström C, Ericsson G (2012) Holdninger til store rovdyr i Norge og Sverige. En komparativ studie av holdninger til rovdyr og rovviltforvaltning. NINA Rapport 879.

Laikre L, Jansson M, Allendorf FW, Jakobsson S, Ryman N (2012) Hunting effects on favourable conservation status of highly inbred Swedish wolves. Conservation Biology 27, 248-53.

Lande US, Linnell JDC, Herfindal I, Salvatori V, Brøseth H, Andersen A, Odden J, Andrén H, Karlsson J, Willebrand T, Perssson J, Landa A, May R, Dahle B, Swenson J (2003) Utredninger i forbindelse med ny rovviltmelding. Potensielle leveområder for store rovdyr i Skandinavia: GIS - analyser på et økoregionalt nivå. NINA Fagrapport 64.

Liberg O, Sand H, Pedersen HC, Wabakken P (2008) Dödelighet och illegal jakt i den skandinaviske vargstammen. Viltskadecenter Rapport nr 1/2008.

Mattisson J, Sand H, Wabakken P, Gervasi V, Liberg O, Linnell JDC, Rauset GR, Pedersen HC (2013) Home range size variation in a recovering wolf population: evaluating the effect of environmental, demographic and social factors. Oecologia 173, 813-825.

Naturstyrelsen (2014) Forvaltningsplan for ulv i Danmark. http://naturstyrelsen.dk/publikationer/2014/jun/forvaltningsplan-for-ulv/

NOS (1978) Jaktstatistikk 1846-1977. Statistisk Sentralbyrå, Oslo, Norway. Norges Offisielle Statistikk A 955.

Odden J, Mattisson J, Gervasi V, Linnell J (2014) Gaupas predasjon på sau - en kunnskapsoversikt. NINA Temahefte 57.

Post E, Peterson RO, Stenseth NC, McLaren BE (1999) Ecosystem consequences of wolf behavioural response to climate. Nature 401, 905-907.

Representantforslag 163 S (2010-2011). http://www.regjeringen.no/pages/36774334/rovvilt_dok8.pdf

Ripple WJ, Larsen EJ, Renkin RA, Smith DW (2001) Trophic cascades among wolves, elk and aspen on Yellowstone National Park's northern range. Biological Conservation 102, 227-234.

Sand H, Liberg O, Flagstad Ø, Wabakken P, Åkesson M, Karlsson J, Ahlqvist P (2014) Den skandinaviska vargen, en sammanställning av kunskapsläget från det skandinaviska vargforskningsprojektet SKANDULV 1998-2014. Rapport till Miljødirektoratet, Norge.

SOU (2011) Rovdjurens bevarandestatus. SOU 2011:37.

Solberg EJ, Myking T, Austrheim G, Bøhler F, Eriksen R, Speed J, Astrup R (2012) Rogn, osp og selje. Har de en fremtid i norsk natur? NINA Rapport 806.

Stortingsmelding nr. 24 (2000-2001) Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand.

Tangeland T, Skogen K, Krange O (2010) Om rovdyr på landet og i byen. Den urban-rurale dimensjonen i de norske rovviltkonfliktene. NINA Rapport 650.

Wabakken P, San H, Liberg O, Bjärvall A (2001) The recovery, distribution, and population dynamics of wolves on the Scandinavian peninsula, 1978-1998. Canadian Journal of Zoology 79, 710-725.